

Lausunto asiasta: K 6/2018 vp yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomus eduskunnalle 2018

Kehitysvammaliitto ry kiittää sosiaali- ja terveysvaliokuntaa mahdollisuudesta esittää näkemyksensä yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomuksesta eduskunnalle 2018.

Kehitysvammaliiton kohderyhmänä ovat kehitysvammaiset ihmiset ja muut oppimisessa, ymmärtämisessä ja kommunikoinnissa tukea tarvitsevat ihmiset. Maassamme on noin 40 000 kehitysvammaista ja noin 65 000 puhevammaista henkilöä, selkokielen tarvitsijoita arvioidaan olevan jopa 750 000 henkilöä.

Kehitysvammaliitto edistää kehitys- ja puhevammaisten ihmisten tasa-arvoa ja osallistumista yhteiskunnassa, kehittää palveluja sekä edistää alan tutkimusta. Liitto edustaa 92 jäsenorganisaatiota – kuntayhtymiä, kuntia, seurakuntia, rekisteröityjä yhdistyksiä ja säätiöitä – sekä yksityisiä ihmisiä. Liiton jäsenet tekevät kehitys- ja puhevammaisyyttä tai toimivat muuten vammaisten henkilöiden hyväksi.

2.1. Yhdenvertaisuuslailla matalan kynnyksen keinoja puuttua syrjintään

Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomuksesta todetaan "Suomi kuitenkin päätyi 2000-luvun alussa lähellä direktiivin minimitasoa olevan suojan tarjoamiseen. Eduskunta hyväksyi jo vuonna 2003 pöytäkirjan, joka edellytti hallituksen uudistavan yhdenvertaisuuslainsäädäntöä yksilön oikeussuojaa laajentaen. Tästä sai alkunsa prosessi, joka johti nykyisen yhdenvertaisuuslainsäädännön voimaantuloon vuoden 2015 alusta." Nykyisessä yhteiskunnallisessa tilanteessa viranomaiset ovat kuitenkin raportoineet esimerkiksi vammaisiin, etnisiin vähemmistöihin ja seksuaalivähemmistöihin kohdistuvasta syrjinnästä muun muassa palveluiden saatavuuden, työelämän ja lainsäädännön osalta. Siksi direktiivin minimitason suoja ei ole riittävä ja direktiivin noudattaminen esimerkiksi uudistettavan yhdenvertaisuuslainsäädännön myötä olisi vahvempi suoja syrjintää vastaan.

2.2. Syrjintään puuttuminen ja yhdenvertaisuuden edistäminen

Kehitysvammaliitto pitää hyvänä sitä kehitystä, että yhdenvertaisuusvaltuutettu kiinnittää huomiota ennaltaehkäisevään toimintaan syrjinnän ja huonon kohtelun vastustamiseen. Erityistä huolta herättää kuitenkin se, että yhteydenottoja vammaisten syrjintätapauksista on toiseksi eniten tilastoituna ja niiden määrä on kasvanut koko ajan. Painotamme, että yhdenvertaisuusvaltuutetulla pitää olla riittävät resurssit tehtäviensä hoitamiseen, jotta syrjintätapausten ilmoitukset voidaan käsitellä ja niiden tutkinta on mahdollista toteuttaa.

2.3. Yhdenvertaisuusvaltuutetun asiakastyössä näkyvät syrjinnän monet muodot ja 2.4 Kohti vammaisten henkilöiden täysmääräistä osallisuutta

Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomuksen mukaan noin 11 % sosiaali- ja terveyspalveluita koskevista valituksista liittyy kieleen. Esimerkeissä nostetaan esille muun muassa viittomakielisten, saamen- ja venäjänkielisten sekä romaniväestön kokemia syrjintätapauksia, joihin yhdenvertaisuusvaltuutettu on puuttunut. Esimerkeissä, ja todennäköisesti myöskään valituksissa, ei ole nostettu esille

tapauksia, joissa syrjintäperusteena olisi ollut esimerkiksi viranomaisen liian vaikea kieli, joka ei vastaa hallintolain 9 pykälän edellyttämiä virkakielen vaatimuksia.

Se, että tapauksia ei ole, tuskin kertoo kuitenkaan siitä, että tämäntyyppistä syrjintää ei tapahtuisi. Pikemminkin kyse on siitä, ettei kielellistä syrjintää tunnusteta tämäntyyppisissä tapauksissa. Kielellinen syrjintä ei liity ainoastaan oikeuteen käyttää kansallis- ja vähemmistökieliä, vaan se voi liittyä myös vammaisen henkilön kognitiivisista rajoituksista johtuviin vaikeuksiin ymmärtää viranomaisen vaikeaselkoista kieltä.

Kehitysvammaliitto haluaa muistuttaa, että liian vaikea kieli sekä selkokielen puuttuminen viranomaispalveluista vaikuttaa kielteisesti monien vammaisten henkilöiden, maahanmuuttajien sekä ikääntyvien ihmisten osallistumismahdollisuuksiin yhteiskunnassa. Kuten kertomuksessa todetaan, yhteiskunta ja sen palvelut on tavattu rakentaa vain tietyille osalle sen väestöstä (s. 39). Palveluiden ja koko yhteiskunnan kannalta selkokieli on merkittävä saavutettavuutta ja yhdenvertaisuutta lisäävä tekijä.

Saavutettavuusdirektiivi (s.41) toimii pääosin hyvin teknisen saavutettavuuden eli verkkopalveluiden hyvän teknisen laadun ja standardien noudattamisen osalta. Julkishallinnon verkkopalveluiden saavutettavuuden taso paranee varmasti lähivuosien aikana. Tietotaito alan ammattilaisilla ja yrityksissä kasvaa: erityistaidot muuttuvat itsestäänselvyyksiksi. Lisäksi tarvitaan kognitiivista saavutettavuutta eli palveluiden helppokäyttöisyyttä ja helppoa ymmärrettävyyttä. Toimiva keino on esimerkiksi selkokielen käyttö.

Saavutettavuusdirektiiviin liittyvän kansallisen lainsäädännön käsittely on tätä kirjoitettaessa vielä kesken. Näyttää kuitenkin todennäköiseltä, että selkokielen osalta vaatimuksia ei juurikaan ole. Huolena onkin sivustojen helppokäyttöisyys ja niiden sisältöjen ymmärrettävyys. Näitä asioita ei ole määritetty lainsäädännössä selkeästi. Tämä on ongelma. Taitavat käyttäjät kyllä pärjäävät, vaikka sivuston käytettävyys on huono. Vaikeatkaan tekstit eivät ole ongelma heille, jotka hallitsevat kielen hyvin.

Olisi tärkeää panostaa palveluiden ja niiden sisältöjen helppoon ymmärrettävyyteen. Tekninen saavutettavuus on ensiarvoisen tärkeää, mutta se ei yksin riitä. Digitaalisten palveluiden helppokäyttöisyys ja selkeät sisällöt ovat yhdenvertaisuuden toteutumisen kannalta ensiarvoisen tärkeitä asioita.

Suosituks: Määritetään ne julkishallinnon palvelut, joiden ymmärrettävyys on olennaista yhdenvertaisuuden toteutumisen kannalta (kaikille kansalaisille suunnatut palvelut, erityisryhmille suunnatut palvelut). Määritetään julkishallinnolle velvoite tuottaa näihin palveluihin sisältö selkokielellä ja selkeän ilmaisun periaatteita noudattaen.

2.5. Työelämän syrjintään puuttumista vahvistettava

YK:n yleissopimuksessa vammaisten henkilöiden oikeuksista ja Suomen Vammaispoliittisessa Ohjelmassa vammaisten henkilöiden sosioekonomisen aseman parantaminen ja köyhyyden torjunta on yksi painopistealueista. Silloin työllistyminen on avainasemassa. Eurostatin tilastojen mukaan puolestaan 35 prosenttia vammaisista työkäisistä on Suomessa työvoiman ulkopuolella eli noin 63 000 vammaista henkilöä. Yhdenvertaisuusvaltuutetun selvityksen perusteella kyselyyn vastanneista vammaisista henkilöistä 35,4% oli kokenut syrjintää työhönotossa edellisen 12 kuukauden aikana. Työsyrjintää kokeneiden vammaisista kuitenkin vain 10% oli tehnyt ilmoituksen syrjinnästä. Syrjinnän ilmoittamisessa tulee huomioida henkilön tarvitsema tuki ja palvelujen saavutettavuus.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun laajempi toimivalta puuttua myös yksittäiseen syrjintätapaukseen on kannatettava.

2.6. Muut yhdenvertaisuuslain kehittämistarpeet

Kehitysvammaliitto kannattaa yhdenvertaisuusvaltuutetun ehdotusta, "että yhdenvertaisuusvaltuutetulle palautettaisiin mahdollisuus saattaa syrjintää koskeva asia yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan käsiteltäväksi myös uhria nimeämättä". Tällä olisi merkitystä erityisesti vammaisiin kohdistuvan syrjinnän torjumisessa, sillä vammaisille ei aina ole tietoa, mahdollisuuksia tai resursseja ajaa omia asioitaan. Samoin tähän asiaan liittyen Kehitysvammaliitto kannattaa yhdenvertaisuusvaltuutetun ehdotusta, "että yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnalle annettaisiin oikeus määrätä hyvitys syrjinnän uhrille".

2.7. Johtopäätökset ja suositukset

Kehitysvammaliitto kiinnittää erityistä huomiota yhdenvertaisuusvaltuutetun näkemykseen rakenteellisesta syrjinnästä ja kuinka sen ehkäisyssä ja vähentämisessä vammaisten henkilöiden turvana voisi nykyistä tehokkaammin toimia YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista. Tämän sopimuksen artikloiden toteutuminen voisi näkyä yhdenvertaisuusvaltuutetun toiminnassa esimerkiksi ennaltaehkäisevässä työssä, mutta myös yhdenvertaisuuslakia uudistettaessa.

3. Ulkomaalaisen asema ja oikeudet Suomessa

Ehdotus lukuun3:

Kehitysvammaliitto pitää tärkeänä sitä, että yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomuksessa yhdenvertaisuuden katsotaan tarkoittavan myös osallisuutta ja ihmisten monipuolisia toimintamahdollisuuksia yhteiskunnassa (s. 51). Tämä pitää mielestämme sisällään myös ajatuksen sellaisten keinojen ja kannustimien tarjoamisesta, joiden avulla esimerkiksi viranomaiset voivat edistää palveluiden saavutettavuutta ja ihmisten osallisuutta. Kun keinoja lisätä osallisuutta tai vaikkapa vähentää vihapuhetta ja häirintää pohditaan, oikeus saada tietoa ymmärrettävässä muodossa tulee ottaa nykyistä paremmin huomioon.

Kehitysvammaliitto pitää oleellisena sitä, että erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien turvapaikanhakijoiden, kuten vammaisten henkilöiden, tuen ja kohtuullisten mukautusten tarpeet esimerkiksi kommunikoinnissa tunnustetaan jo prosessin alussa. Yhtä lailla tuen tarpeellisuus mahdollisissa palautuksissa kuuluu osana palautettavan ihmisarvoista kohtelua. Kaiken kaikkiaan perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittamisen tulee olla lähtökohtana haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden asemaa arvioitaessa.

5. Suositukset

Kehitysvammaliitto pitää tervetulleena kertomuksessa suositetun yhdenvertaisuuslain osittaisuudistusta koskien työelämässä tapahtuvaa syrjintää. Katsomme myös tärkeäksi oppilaitoksille esitetyn veloitteen puuttua häirintään sekä varhaiskasvatusta koskevan veloitteen yhdenvertaisuuden edistämiseen ja yhdenvertaisuussuunnitelman laatimiseen.

KEHITYSVAMMALIITTO RY.

Marianna Ohtonen

Leealaura Leskelä

Toiminnanjohtaja

Selkokeskuksen kehittämisspällikkö